

A szakértői elfogultság a büntetőügyekben

II. rész

Forensic Expert Bias in Criminal Justice Part II

Lontai Márton

főigazgató
Nemzeti Szakértői és Kutató Központ
lontaim@nszkk.gov.hu

Pamzsav Horolma

Dr. DSc, igazságügyi genetikus
szakértő
Nemzeti Szakértői és Kutató Központ
pamzsavh@nszkk.gov.hu

Petrétei Dávid

Dr., osztályvezető
Nemzeti Szakértői és Kutató Központ
Daktiloszkópiai Szakértői Intézet
petreteid@nszkk.gov.hu

Absztrakt

Cél: A kétrészes tanulmányban a szerzők ismertetik a *Science* cikkét Itiel Dror munkásságáról, majd ebben, a második részben részletesen elemzik az orvosszakértőkkel kapcsolatos megállapításait és annak komoly tudományos és szakmai visszhangját. Nézeteit összevetik más szakcikkekkel, illetve ismertetik saját álláspontukat.

Módszertan: A tanulmány a *Science* cikk második felének ismertetése után a számos reflektáló szakcikk feldolgozásával, illetve további releváns szak tanulmányok ismertetésével mindezek szintézisét végzi el. A szerzők a szakértői elfogultságról és a védekezés lehetséges módszereiről tett megállapításait a tanulmány végén összegzik.

Megállapítások: A szakértők kognitív elfogultsága komoly hatással lehet az igazságszolgáltatásra, mégis a téma részletes kutatása az ezredforduló utáni hírhedt justizmordok után indult csak meg. Itiel Dror szerepe ebben úttörő és megkerülhetetlen, bár egyes állításait jelen tanulmányban pontosítják a szerzők, illetve más szerzőkkel egyetértve vitatják. Veszélyesnek ítélik az elfogultság egyoldalú bemutatását is. Az elfogultság meg nem szüntethető, ki nem küszöbölhető, de bizonyos technikákkal a szakértő törekedhet a veszély csökkentésére.

Érték: A tanulmány átfogó képet nyújt Itiel Dror munkásságán keresztül a szakértői elfogultság problémájáról, továbbá használható megoldási javaslatokat kínál.

A szerzők a kéziratot magyar nyelven nyújtották be. Benyújtás: 2024. 03. 27. Átdolgozás: 2024. 05. 08.
Elfogadás: 2024. 05. 28.

Kulcsszavak: kriminalisztika, igazságügyi szakértő, kognitív elfogultság, kontextus, patológus

Abstract

Aim: In the two-part study, the article from Science about Itiel Dror’s work is summarized, and then in this second part, his studies related to forensic pathology are studied in detail, with commentaries. All of the results are compared to other scientific papers.

Methodology: After summarizing the second half of the Science article, the study performs a synthesis of numerous commentaries and other international papers. The authors’ points of view are summarised at the end of the study.

Findings: The cognitive bias of forensic experts can have a serious impact on the jurisdiction, yet detailed research on the topic had only started after the infamous mistaken identifications around the turn of the millennium. Itiel Dror’s role in this is pioneering and undoubted, although this paper clarifies some of his statements, and discusses them in agreement with other authors. We also consider the unilateral presentation of bias to be dangerous. Bias cannot be eliminated or excluded, but with certain techniques, the forensic practitioner can try to reduce the danger.

Value: The study provides a comprehensive picture of the problem of expert bias through the work of Itiel Dror, and also offers useful solutions to mitigate it.

Keywords: forensic sciences, expert, cognitive bias, contextual bias, pathology

Publilius Syrus: ‘*The eyes are not responsible when the mind does the seeing.*’
„A szem nem felelős, amikor az elme lát.” (Lyman 1856)

A szakértői elfogultságról szóló kétrészes tanulmányunk második felében folytatjuk Itiel Dror munkásságának bemutatását, ezúttal a 2021 februárjában publikált, nagy felzúdulást keltő *Kognitív elfogultság az igazságügyi orvosszakértői döntésekben* című tanulmányát (Dror et al., 2021a) górcső alá véve. A tanulmány lezárásaként a szakértői elfogultság csökkentésére szolgáló stratégiákat ismertetünk.

Douglas Starr: Az elfogultságvadász

Az alábbiakban folytatjuk az első részben megkezdett *The bias hunter*, azaz „Az elfogultságvadász (URL1; Starr, 2022) című Science cikk ismertetését. Dror az

egyik legnagyobb felháborodást kiváltott cikkében azt írta, hogy az igazságügyi orvosszakértők nagyobb valószínűséggel véleményezik idegenkezűnek, mint balesetnek egy gyermek halálát, ha az áldozat fekete volt, és az édesanya élet-társa vitte be a kórházba, mint ha fehér volt és a nagymama vitte be. Korábbi, a szakértői elfogultságról szóló tanulmányai is zúgolódást váltottak ki, de az semmi ahhoz a felháborodáshoz képest, ami e 2021-es cikkét követte. Ezúttal egy felmérés segítségével megvizsgálta, hogy az elfogultság befolyásolhatja-e az orvosszakértők döntéshozatalát. Arra a következtetésre jutott, hogy a nem orvosi bizonyítékok, mint például az elhunyt etnikai hovatartozása vagy a gyámhoz fűződő kapcsolata – olyan részletek, amelyeket a legtöbb orvosszakértő rutinszerűen mérleget – valójában az elfogultság forrása.

Starr cikke (Starr, 2022) részletesen ismerteti a tanulmány fogadtatását, a reflexiókat és az azokra adott viszontválaszokat mi is részletesen bemutatjuk. Az ország legjelentősebb orvosszakértői közül 85 követelte a cikk visszavonását. A tekintélyes szakmai testület, a National Association of Medical Examiners (NAME – Bűnügyi Orvosok Országos Egyesülete az Egyesült Államokban) szerint etikai vétség történt, és követelték Itiel Dror munkaadójától, a University College Londontól (UCL), hogy állítsa le a kutatást. A *Journal of Forensic Sciences* szerkesztője azt írta, hogy a folyóirat 65 éves története során nem látott ennyi érvet és ennyi haragot. Igazságügyi szakértők több évtizede tartó megkérdőjelezése után Dror olyan csatába keveredett, amely veszélyeztette karrierjét.

Dror és kollégái rámutatnak, hogy az elfogultság nem mindig egyenlő az előítéllettel, de elősegítheti az igazságtalanságot. Amikor a NAS-jelentés¹ (URL2) szerzői bíralták a törvényszéki tudományokat, kivételt tettek a DNS-vizsgálattal, mondván, az a laboratóriumban kifejlesztett módszer, amely statisztikailag igazolható és tudományosan megalapozott. De ahogy a DNS-elemzés érzékenyebbé és kifinomultabbá vált, egyre inkább az emberi értelmezésre támaszkodik. Például, ha a nyomozók több ember DNS-ének keverékét találják a tetthelyen, a genetikus szakértő feladata, hogy azt személyekre lebontsa. Ez bonyolult folyamat, amiről Dror úgy találta, hogy a kontextus befolyásolhatja. Starr cikke (Starr, 2022) felidézi Kerry Robinson esetét Georgiában, akit 2002-ben azzal vádoltak, hogy részt vett egy csoportos nemi erőszakban. Az állam Tyrone White vádalku keretében tett vallomására alapozta a vádat, akit a nyomozók a fő elkövetőként azonosítottak, és aki ráadásul haragudott Robinsonra. Az állam két DNS-szakértője megállapította, hogy Robinson DNS-ét „nem lehetett kizárni” a tetthelyen talált DNS-keverékből, és az esküdtszék bűnösnek találta. (URL3)

1 National Research Council of the National Academy of Science: Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward (URL2).

Greg Hampikian, a Georgia Ártatlansági Projekt (Georgia Innocence Project) által felkért, a Boise Állami Egyetem genetikaprofesszora elküldte az esetből származó DNS-adatokat Drornak, aki megosztotta azokat 17 genetikus szakértővel, akik nem ismerték az esetet. Csak egy értett egyet Georgia szakértőivel; a másik 16 vagy kizárta Robinsont DNS-ét, vagy azt mondta, hogy nem tudtak eredményt elérni. Dror következtetése: Még a DNS-vizsgálat, a törvényszéki tudomány „arany standardja” is ki volt téve az emberi elfogultságnak. Az állam csak 2020-ban bocsátotta szabadon Robinsont, amikor Hampikian más mentő körülményekkel is szolgált. Eddigre Robinson már 18 évet töltött le a 20 éves büntetéséből.

Starr cikke (Starr, 2022) egyetértően idézi Saul Kassint, a John Jay College of Criminal Justice² pszichológusát, aki szerint sok szakértő úgy érzi, hogy „*az elfogultság elképzelhetetlen, mintha nem is olyan emberek lennének, mint bárki.*” 2017-ben Kassin és Dror 21 ország több mint 400 igazságügyi szakértőjét kérdezte meg az elfogultság megítéléséről. Azt találták, hogy míg a szakértők közel háromnegyede általános problémaként tekintett az elfogultságra, addig valamilyen több mint 52%-a saját szakterületén, és csak 26%-a érezte úgy, hogy az elfogultság személyesen érintheti őket (lásd Kukucka, Kassin, Zapf, & Dror, 2017).

Dror szerint a kognitív elfogultság elleni küzdelem legjobb módja, ha kizárják a szakértőket a külső információkból, hasonlóan a „vakítás” (blinding) nevű tudományos kísérlethez. A folyamatot úgynevezett lineáris szekvenciális leleplezésnek (Linear Sequential Unmasking) nevezi, amelyben a szakértő csak azokat a bizonyítékokat látja, amelyek közvetlenül relevánsak a feladatukhoz (Dror & Kukucka, 2021). Dror 2019-ben üzenetet kapott Daniel Athertontól, az Alabamai Egyetem orvosszakértőjétől, aki azt akarta, hogy nézzen meg néhány öszszegyűjtött adatot. Atherton leletet küldött országszerte 713 orvosszakértőnek, amelyben egy koponyatörést és agyvérzést szenvedett kisgyermeket sürgősségi osztályra vittek, ahol röviddel ezután meghalt. Az egyik csatolt forgatókönyv szerint a gyermek fehér volt és a nagymama vitte be. A másikban a gyerek fekete volt, és az anya élettársa vitte be a kórházba. A felmérésben arra kérték a résztvevőket, hogy döntsék el, hogy a halál módja meghatározatlan, véletlen vagy emberölés volt-e.

Dror elemezte az eredményeket és megállapította, hogy a felmérésre válaszoló 133 szakértő közül 32 esetben emberölés volt a meghatározás, amelyek közül aránytalanul sok esetben (23) az a forgatókönyv kapta az emberölés

2 A New York-i Egyetem büntető igazságszolgáltatással foglalkozó kara, ami középiskolások képzésével és tehetséggondozásával is foglalkozik. Elsősorban kisebbségekhez tartozó diákokat képez, jelentős részüket térítésmentesen. Egyik jelmondata a „Be a fierce advocate for justice!” (Légy az igazságosság ádáz szószólója!) (URL4).

meghatározást, amelyben a fekete gyereket az anya élettársa vitte be a kórházba. A „fekete változatot” olvasó résztvevők ötször nagyobb valószínűséggel ítélték emberölésnek az ügyet, mint balesetnek, míg a „fehér változat” megismerői több mint kétszer olyan gyakran ítélték balesetnek, mint emberölésnek. A tanulmány tartalmazott egy tíz éven keresztül gyűjtött felmérést is a nevadai halotti anyakönyvi kivonatokról, amely nyilvánvaló összefüggést mutat a „feketének halálózása” és a gyilkosság versus baleset között. Dror, Atherton és kollégáik szerint az orvosszakértők „Döntéseit észrevehetően befolyásolták az orvosi irreleváns kontextuális információk”. (Starr, 2022)

A *Journal of Forensic Sciences* folyóiratot ellepték az orvosszakértők dühös levelei. Egyikük „áltudományos szintűnek” nevezte a tanulmányt. Egy másik, amit a NAME elnöke és 84 másik orvosszakértő írt alá, „végzetesen hibásnak” és „a szakértői mérlegelési folyamat szörnyű kudarcának” minősítette a cikket, és a visszavonását követelte. (Michael Peat, a folyóirat szerkesztője nem volt hajlandó visszavonni a tanulmányt, mondván, hogy azt publikálás előtt szakértői értékelésnek vetették alá, és a panaszok után egy tekintélyes biostatistikus felülvizsgálta.)

Számos orvosszakértő rámutatott arra, hogy a kísérleti terv két független változót kapcsolt össze: a gyermekek etnikumát és a gyámhoz való viszonyukat. Tovább fűtötte a kedélyeket, hogy Dror forgatókönyvét a „fekete változat” és „fehér változat” jelzővel címkézte, holott megalapozottan feltehető, hogy nem a rassz, hanem a gondozó, ami számít. A statisztikák azt mutatják, hogy az édesanya bármilyen etnikumhoz tartozó barátja (élettársa) sokkal nagyobb valószínűséggel bántalmazza a gondozott gyermeket, mint egy nagymama.

A NAME szakértői azt állították, hogy Dror felkavaró nyelvezetet használt a címlapok megszerzésére. Továbbá megjegyezték, hogy más tényezők is szerepet játszhattak az igazságügyi orvosok döntéseiben: például a tapasztalatuk, a helyi bűnözési statisztikák és belső szabályzatok, amelyeket Dror nem vett figyelembe.

Stephen Soumerai, a Harvard Medical School kutatástervezési szakértője egyetért azzal, hogy az emberölés ismert kockázati tényezőjét (gondozói kapcsolat) egy nem fehér rasszhoz kapcsolni problematikus. A nevadai halotti anyakönyvi kivonatok felmérése pedig nem vizsgálta más lehetséges magyarázatokat a rasszokon kívül. „A hipotézis észszerű és fontos, de a kutatás nem tartja be a kutatástervezés alapelveit” – mondta. (Starr, 2022)

Dror a Science cikk szerint elismeri, hogy bölcsőbb dolog lett volna semleges kifejezésekkel jelölni a két kísérleti csoportot, de nem ismeri el, hogy a tanulmány hibás. Egyetért azzal, hogy a statisztikák azt mutatják, hogy egy nem rokon gondozó (gyám) nagyobb valószínűséggel árt egy gyereknek, mint egy

nagymama. Az ilyen általánosítások azonban nem befolyásolhatják azt, hogy a szakértők hogyan minősítik az egyedi eseteket.

Judy Melinek, a Pathology Expert Inc. vezérigazgatója, aki törvényszéki orvostannal foglalkozik Wellingtonban, Új-Zélandon, egyetért. *„Túl sok olyan esetet láttam, amikor ártatlan gondozókat megvádoltak véletlen gyermekhalál miatt, mert az igazságügyi orvosszakértők a tendenciák alapján tettek feltételezéseket.”* (Starr, 2022)

Dror szerint az elfogultságellenes stratégiák különösen lényegesek az orvosszakértők számára. Ilyen lehet az, hogy az intézet vezetése visszatartja a nyomozás részleteit, és csak akkor tárja az orvosszakértő elé, ha az a halál módjának megállapításához szükséges – hasonlóan többek között a holland rendőrség által használt lineáris szekvenciális leleplezéshez.

Ez a megközelítés az orvosszakértők működésének „fogalmatlan” elképzelését jelenti, ami a kognitív pszichológusokra évek óta jellemző, nyilatkozta Starrnak William Oliver, a Brody Orvostudományi Kar³ nyugalmazott professzora és a NAME volt igazgatósági tagja. Más igazságügyi szakértőkkel ellentétben, akik egy bizonyos bűnjel vizsgálatát végzik, az orvosszakértőknek minden olyan információt össze kell gyűjteniük az esetről, amelyet csak tudnak, hogy helyes diagnózist tudjanak felállítani. Meghatározzák mind a halál okát – sérülést vagy betegséget, amely egy ember halálát okozhatta –, mind pedig a halál jellegét, amely leírja, hogyan következett be. Ha egy halott férfit találnak az autójában ülve működő motorral, csukott garázsajtóval és magas szén-monoxid szinttel a vérében, a boncolás valószínűleg arra a következtetésre jut, hogy a halál oka szén-monoxid mérgezés volt. De a halál jellege „meghatározatlan” marad, hacsak a nyomozók nem találnak öngyilkosságra utaló jeleket, mint amilyen a búcsúlevél, a közelmúltbeli állásvesztés vagy válás, esetleg vallomások arról, hogy depressziós volt. *„A halál jellege nem természettudományos kategória, és nem is arra való”* – mondja Oliver. Az összesített statisztika – például a nagymamák és a nem rokon gondozók által okozott károk aránya – döntő fontosságúak a szakmai döntés meghozatalában. (Starr, 2022)

Dror cikke kapcsán egyre nőtt a felháborodás. 2021. március 19-én Brian Peterson, a NAME tagja és a wisconsini Milwaukee megye vezető bűnügyi orvosa⁴ hivatalos etikai panaszt nyújtott be az egyesülethez a Drorral együttműködő négy orvos ellen. A cikk ugyanis „beszámíthatatlan kárt okozna a szakmánknak”, minden orvosszakértőt kitéve a hervasztó keresztkérdéseknek a tárgyalásokon – írta.

3 East Carolina University's Brody School of Medicine ([URL5](#)).

4 Az amerikai „Chief Medical Examiner” beosztást fordítjuk vezető bűnügyi orvosként.

„Megdöbbsentett a reakció” – mondja Joye Carter, a panasszal érintett egyik orvosszakértő, a tanulmány társszerzője. „Elvileg tényfeltáróknak kell lennünk, de emiatt a neveléses hozzáállás miatt üldözési mániá alakult ki az emberekben.”

Az Innocence Project és a Legal Defense Fund⁵ egyaránt az érintett orvosszakértők védelmére kelt, és a NAME 2021 májusában elutasította Peterson panaszát. (Carter, aki az Egyesült Államok első fekete vezető bűnügyi orvosa volt, kilépett a NAME-ből. „Semmiképpen nem lehetek egy ilyen csoport tagja” – nyilatkozta.) (Starr, 2022)

Dror a munkaadójánál, az UCL-nél is feljelentette etikai vétség miatt a NAME elnöksége, de az egyetemi vizsgálat felmentette a kutatót (Dror et al., 2021).

A boncolások elfogultságának kérdése politikai színezetet kapott, amikor a minneapolis-i rendőrtiszt, Derek Chauvin megölte George Floydot 2020. május 25-én. A 2021. áprilisi per során a minnesotai Hennepin megye helyi orvosszakértője azt vallotta (más orvosszakértőkkel egyetértésben), hogy a halál jellege „emberölés”. De egy, a Chauvin védelmét ellátó ügyvédek által felkért szakértő, David Fowler, volt marylandi vezető bűnügyi orvos azt vallotta, hogy Floydnak annyi egészségügyi problémája volt, hogy a halál jellege „meghatározatlan”. (URL6)

Chauvint bűnösnek találták, ugyanakkor Fowler vallomása felhőborított más patológusokat és orvosokat, akik a megállapításában rendőrpárti elfogultságot láttak. Közülük több mint négyszázan írták alá a marylandi főügyészhez, Brian Frosh-hoz intézett petíciót, amelyben követelték, hogy vizsgáljanak ki minden fogva tartás során bekövetkezett halálesetet, ami Fowler 17 éves hivatali ideje alatt történt. (URL7) Frosh hét nemzetközi szakértőt kért fel a vizsgálat megtervezésére, köztük Drort. És annak ellenére, hogy Dror a törvényszéki orvostan területén elkövetett „birtokháborításért” annyi támadást kapott, mégis beleegyezett a részvételbe.

„Ha a munkám eredményeként csak egyetlen embert is nem ítélnék el jogtalanul, vagy egy bűnös sem szabadul ki jogtalanul, akkor megérte az összes keserűség, amiben eddig részesültem” – mondja. „És talán nem is csak egy ember. Remélhetőleg ez megváltoztatja az uralkodó felfogást.” (Starr, 2022)

Az elfogultság szószedete

Itiel Dror és munkatársai különféle kifejezéseket dolgoztak ki annak leírására, hogy az elfogultság hogyan szivárog be a törvényszéki munkába, illetve,

5 Az 1940-ben alapított LDF (Jogvédelmi Alap) a rasszista igazságszolgáltatás elleni harc legjelentősebb szervezete (URL8).

hogyan érzékelik a szakértők az elfogultságot, és hogyan reagálnak rá (URL1; Starr, 2022).

- 1) Célvezérelt elfogultság (Target-driven bias): tudat alatt a gyanúsítottól jutni a helyszíni bizonyítékig, azaz a bizonyítékot a gyanúsítottéhoz illeszteni, mintha egy nyíllal célba lőnénk, és utóbb a találat köré rajzolnánk céltáblát.
- 2) Megerősítési elfogultság (Confirmation bias): a gyanúsítottra összpontosítva csak a bűnösségét alátámasztó bizonyítékokat emeljük ki, és figyelmen kívül hagyjuk vagy elutasítjuk az ellenkező bizonyítékokat.
- 3) Elfogultság-kaszád (Bias cascade): amikor az elfogultság a nyomozás egyik szakaszából a másokra is hat, például ugyanaz a személy végzi a laboratóriumi vizsgálatokat, aki a helyszínen rögzítette a bűnjelet, és befolyásolja a helyszín által kiváltott érzelmek.
- 4) Elfogult hógolyó (Bias snowball): egyfajta visszahangkamra-effektus, ahol az elfogultság erősödik, mert az elfogultak elfogulttá tesznek másokat is, és így tovább.
- 5) Elfogultsági vakfolt (Bias blind spot): a meggyőződés, hogy bár más szakértők is elfogultak, mi biztosan nem.
- 6) Szakértői mentesség (Expert immunity): a meggyőződés, hogy a szakértői minőség tárgyilagossá teszi az embert, akit tehát nem befolyásol elfogultság.
- 7) Az ellenőrzés illúziója (Illusion of control): a meggyőződés, hogy ha egy szakértő tudatában van az elfogultságnak, akkor pusztán akarattal le tudja győzni azt.
- 8) „Rothadt almák” (Bad apples): a hiedelem, hogy az elfogultság alkalmatlanság vagy rossz jellem kérdése.
- 9) Technológiai védelem (Technological protection): a meggyőződés, hogy a technológia, például a számítógépes ujjnyomat-azonosítás, vagy a mesterséges intelligencia használata megvéd az elfogultságtól.

Ezek jelentős részét Dror korábbi tanulmányában részletesebben is kifejtette (Dror, 2020).

A tanulmány visszhangja

Starr cikkének ismertetése során a halál jellegeként írtuk át az eredeti „manner of death” (MoD) szakkifejezést. A manner of death a halál jogi jellegét jelenti az angolszász jogrendszerekben, statisztikai fogalom, amit a népegészségügyi nyilvántartásokba jegyeznek be. Alapvetően a halál (jogi jellegét tekintve) lehet természetes, baleseti, önkezű, idegenkezű vagy meghatározatlan (Lesnikova,

Leone, & Gilliland, 2018). Egyes joghatóságok a baleseti halálon belül megkülönböztetik a közlekedési baleseteket, illetve külön szerepeltetik a halálbüntetést vagy a háborús cselekményeket. Ami azonban a legfontosabb: a halál jogi jellegének megállapítása nem orvosi kérdés, nem tudományos kérdés, nem szakértői szakvélemény. Az „idegenkezű” jogi jelleg nem feltétlenül jelenti azt, hogy bárki szándékos emberölést követett el.

Az orvosszakértők kognitív elfogultságáról szóló tanulmányra kilenc különböző reflexió érkezett nagyon rövid időn belül; ezek mindegyikére válaszoltak a szerzők. Két esetben a válasza újabb reflexió érkezett, amit a szerzők megint megválasztak. Az alábbiakban ezeket foglaljuk össze röviden.

A korábban említett, 87 szakértő által jegyzett reflexió öt kritikus hibát emel ki (Peterson et al., 2021a). Egyrészt alapvető koncepcionális hibának vélik, hogy a cikk irreleváns háttérinformációnak tekinti a gondozó személyét: számos tanulmány által körbejárt téma, amiben egységes szakirodalmi álláspont és tudományos konszenzus van, hogy a vérrokon nő lényegesen ritkábban bántalmazza a kisgyermeket, mint a nem vérrokon férfi. Másrészt a rassz belekeverése a kérdésbe teljesen szükségtelen, és kitapinthatóan csak azt a célt szolgálja, hogy a tanulmány „eredményei” címlapokra kerüljenek. Harmadrészt kifogásolják, hogy a halál jogi jellegének meghatározását valamiféle orvosszakértői véleménynek vagy egyenesen büntetőjogi állásfoglalásnak tekintik. Negyedszer, a NAME megkerülésével történt a tagság egy véletlenszerűen kiválasztott részének közvetlen megkeresése, a mintavétel így egyrészt kis létszámú, másrészt túl vegyes volt. Végül pedig kifogásolják, hogy az elfogultság kivédésére szolgáló technikákat, például a lineáris szekvenális leleplezést egy alapvető módszertani hibákkal terhelt, súlyosan elfogult és politikavezérelt tanulmány javasolja.

Válaszunkban a szerzők (Dror et al., 2021b) megismétlik, hogy a sérüléseken kívül az ügyben minden más irreleváns háttéradat, a fekete állampolgárokat a rendőrök gyakrabban állítják meg, emiatt gyakrabban tartóztatják le őket lőfegyver vagy kábítószer birtoklása miatt, ami miatt a jövőben is gyakrabban állítanak meg majd fekete embereket a rendőrök. Ez az „elfogultság hógolyó”, amit a szerzők Dror egy korábbi cikkére hivatkozással igazolnak. Végül kiderül a válaszból, hogy a NAME-t megkeresték a kutatás tervével, az viszont elutasította őket, ezt követően keresték meg a tagokat. A reflexiót jegyzők közül három szerző viszontválaszában (Peterson, Gill, & Oliver, 2021b) azzal vádolja a szerzőket, hogy önkényesen használják a fogalmakat (azaz hogy mi minősül irreleváns háttérinformációnak), hogy a saját igazukat bizonyítsák, továbbá fenntartják, hogy a rassz belekeverése teljesen önkényes és káros (és alátámasztják a cikkből vett idézetekkel, ahol a szerzők a szakértők rasszista elfogultságára hivatkoznak). A szerzők erre adott utolsó válaszában (Dror et al., 2021k)

leszögezik, hogy tudnának tovább vitatkozni, de a személyeskedő hangnem miatt a fontosabb kérdésekre koncentrálnak: az orvosszakértői elfogultságra.

A NAME elnökségétől származó reflexió (Gill, Pinneri, Denton, & Aiken, 2021a) kiemeli, hogy a szerzők 713 igazságügyi orvosszakértő megkereséséről írnak, holott a NAME adatbázisából véletlenszerűen választva semmi nem szavatolja, hogy mindenki orvosszakértő; a NAME tagságában vannak kórboncnokok is, illetve jelöltek is. A szerzők válaszukban (Dror et al., 2021c) leírják, hogy tanulmányuk nem az igazságügyi orvosszakértőkről szólt, hanem az igazságügyi orvostani döntésekről. Rávilágítanak továbbá, hogy az elképzelés, miszerint a gondosabban kiválogatott minta kevésbé elfogult eredményt hozott volna, a „szakértői immunitás” nevű elfogultság példája (miszerint a képzettség és a tapasztalat mérsékli az elfogultságot), és ezt alátámasztják egy korábbi Dror-cikkre történő hivatkozással. A reflexiót jegyző szerzők erre reagálva (Gill, Pinneri, Denton, & Aiken, 2021b) idézetekkel támasztják alá, hogy a szerzők forenzikus patológusokról beszélnek, nem a döntésekről. Megismétlik, hogy az ilyen kijelentések akkor lennének helytállóak, ha a felmérésben forenzikus patológusok vettek volna csak részt. A szerzők viszontválaszukban (Dror et al., 2021f) személyük elleni támadással vádolják meg a NAME vezetését, akik érdemi párbeszéd helyett panaszt tettek a szerzők ellen; a NAME energiáit ehelyett az elfogultságok feltárására és kezelésére kellene fordítaniuk.

Egy huszonnégy orvosszakértő által jegyzett reflexió (Speth et al., 2021) hibának állítja be a túl kevés válaszadót, a válaszok magyarázatának hiányát, illetve a kutatási kérdés nem kellően átgondolt megfogalmazását. A tanulmány első felével kapcsolatban pedig azt kifogásolják, hogy a halotti bizonyítványok 75%-át rendőr töltötte ki, nem orvosszakértő, illetve kérdéses, hogy hogyan állapították meg a fekete és a fehér rasszt, hová sorolták például a spanyolajkú kisebbségeket. Válaszukban a szerzők (Dror et al., 2021f) leszögezik, hogy az elfogultságot vizsgálták elsősorban, nem az orvosszakértői elfogultságot, illetve nem 75%, hanem csak 20% a rendőr által kitöltött iratok aránya. A rasszt a halotti bizonyítványról olvasták le, a spanyol kisebbségeket kizárták a vizsgálatból. A túl kevés válaszadóra azt írták, hogy a folyóirat más cikkeiben hasonló arányú válaszadás mellett végeznek kutatást, illetve a feltett kérdés a lehető legegyszerűbb volt. Nem maradt el a reflexióban írt kifogások elfogultságnak minősítése, saját cikkekre hivatkozással. Megjegyezzük, hogy a NAME vezetése is kifogásolta, hogy az alap cikkben forenzikus patológus személyekről, nem pedig döntésekről beszélnek a szerzők (Gill et al., 2021b), illetve a jelek szerint a spanyolajkúak mellett az ázsiaiakat is kizárták a vizsgálatból.

Egy újabb reflexió (Oliver, 2021) a szerzők elfogultságának állítja be, hogy a gondozó kilétének fontosságára vonatkozó orvosi szakirodalmat nem ismerve

nyilvánítanak véleményt; elfogultságot mérnek az alapigazság ismerete nélkül. A felmérésből nem derül ki, hogy a balesetszerű és a meghatározatlan jogi jelleg aránya miért úgy alakul, ahogy. A reflexió talán legfontosabb üzenete, hogy orvosi szempontból sokkal károsabb a releváns adatok figyelmen kívül hagyására vonatkozó tendencia, mint az irreleváns adatok figyelembevételére vonatkozó tendencia. A szerzők válaszukban (Dror et al., 2021d) azzal érvelnek, hogy az elfogultság kimutatható az alapigazság-adatok ismerete nélkül is, illetve önellentmondásnak találják az „orvosilag releváns szakirodalmi adatok” kategóriáját; szorgalmazza továbbá, hogy az orvossalakértői döntések átláthatóbbak legyenek, s leszögezik, hogy statisztikai adatokat visszavonakoztatni egyedi esetekre ökológiai tévedés (ecological fallacy).

Új-Zélandi szakemberek reflexiójukban (Tse, Glenn, Keshu, Morrow, & Stables, 2021) két hibára hívják fel a figyelmet. A tanulmány első felében az ezer halotti anyakönyv áttanulmányozása során a szerzők felhívják ugyan a figyelmet, hogy az adatokból nem lehet messzemenő következtetést levonni az eljáró szakértők rasszista elfogultságára (hiszen valójában nem ismerték a halál tényleges okát és körülményeit), a cikkben tulajdonképpen mégis ezt teszik, amikor hasonló arányt mutatnak ki a szakértők kérdőívvezése során. Másfelől a kérdőívek kiértékelésekor nem arra helyeztek hangsúlyt, hogy a fehér és a fekete gyermek esetében ugyanakkora többség választotta a „meghatározatlan” választ, hanem a kisebb arányú meghatározások eltérő arányát vizsgálták. Így az egyetlen tudományos eredmény, hogy a válaszadók kisebb csoportja elfogultságot mutatott kísérleti körülmények között az eredmények ismeretében utólag végzett elemzés alapján. Ez nem ingatja meg a vitathatatlan állítást, hogy a tudósok is tévedhetnek, viszont nem igazolja a cikk állítását, miszerint orvosilag nem releváns információk drámaian befolyásolják a szakértői következtetéseket. A szerzők válaszukban (Dror et al., 2021e) idéznek néhány statisztikai adatot a halotti anyakönyvi kivonatokra vonatkozóan; ezekből az derül ki, hogy fejsérülés és fulladás közel azonos arányban fordul elő a fehér és a fekete gyermekek körében. (A halál körülményeit még mindig nem ismerjük meg.)

Egy újabb reflexió (Young, 2021) azt emeli ki, hogy a vizsgálattal a fő probléma az volt, hogy a szakértők kisebbsége nem meghatározatlan jogi jelleget adott meg, hanem kevés adatból próbált meg rekonstrukciót végezni. A szerzők egyetértenek ezzel (Dror et al., 2021h), kiemelve, hogy tisztázásra szorul az orvossalakértő szerepe, aki nem a bűnüldözés része, hanem független szakértő.

A reflexiók közt van, ami a cikket ért támadásokkal szemben foglal állást (Dufrou, 2021), illetve amelyik elismeri az elfogultság veszélyét a szakértői döntésekre (Graber, 2021), amit a szerzők üdvözölnek (Dror et al., 2021i, Dror et al., 2021g). Egy kanadai szakember reflexiója (Obenson, 2021) ugyancsak elismeri

az elfogultságban rejlő veszélyeket, idéz számos forrást az ellátó orvosok elfogultságának kutatásáról, s ez alapján megállapítja, hogy jogos az orvosszakértők esetében is feltételezni ilyen hatást. Lényegesen óvatosabban fogalmaz azonban azzal kapcsolatban, hogy az elfogultság mindig, minden döntést érint-e. A rassz belekeverését nem tartja szerencsésnek, főleg a Floyd-ügy miatti tiltakozáshullám fényében, ugyanakkor megjegyzi, hogy a fekete bőrű amerikaiak aránytalanul felülreprezentáltak az emberölési statisztikákban, a fekete gyermekek két és félszer gyakrabban válnak emberölés sértettjévé, mint a fehér, azonos korú gyermekek. A szerzők válaszukban (Dror et al., 2021j) kiemelik, hogy az elfogultság elleni küzdelem annak beismerésével kezdődik, és éppen ez lesz a közös feladat.

Általában az elfogultságról

A tudósok évszázadokkal ezelőtt felismerték, hogy az elfogultság befolyásolja az emberi gondolkodást és viselkedést. 1620-ban Francis Bacon filozófus megállapította, hogy ha az emberek elfogadnak egy véleményt, akkor bármit meg fognak keresni, ami alátámasztja azt, és egyetértenek vele. Bacon azt is megjegyezte, hogy „sajátos emberi hajlam”, hogy az embert jobban mozgatják a pozitívumok, mint a negatívumok. Charles Mackay írta: „*Amikor az emberek elméletet akarnak alkotni vagy alátámasztani, megkínózzák a tényeket*” (Mackay, 1852).

A kognitív elfogultsággal kapcsolatos kutatások kezdetét Peter C. Wason 1959-ben és a következő években publikált munkáitól is számíthatjuk, az első, konkrétan ilyen címet viselő tanulmány azonban Amos Tversky és Daniel Kahneman 1974-es *Science* cikke volt (Tversky & Kahneman, 1974).

Egy 2020-ban született tanulmány számos cikk elemzésével arra jut, hogy a kognitív torzítás nem egyenlő a hibával, bár a pszichológiai szakirodalom leginkább a negatív hatásokat emeli ki (Curley, Munro, Lages, MacLean, & Murray, 2020). Megállapítja továbbá, hogy a szakértői kognitív torzítást bemutató különböző tanulmányok egyrészt gyakran összekeverik az észlelési pontosságot a működési pontossággal, pedig ez két különböző dolog, egyikből nem következik a másik. Így viszont egy észlelési tesztből nem lehet következtetni a szakértői működés esetleges hibáira. Másrészt idéz egy 2019-es metaanalízist bemutató cikket (Cooper & Meterko, 2019), amiben a szerzők kimutatják, hogy a szakértői kognitív elfogultságot bemutató írások számos gyengeségtől szenvednek: alacsony mintaszámmal dolgoznak, a mintavétel nem véletlenszerű, gyakran hiányzik a kontrollcsoport, a statisztikai módszerek pontatlanok vagy nem átláthatók, a tanulmányok egymással nem összehasonlíthatók stb.

A hazai szakirodalom a kriminalisztikai gondolkodás alapvető összetevőjeként jelöli meg a tapasztalatot és az ügytípusismeretet (Angyal, 2019). Ezek mind „elfogultság” forrásai lehetnek, hiszen szubjektívek, az ügy megoldására sémákat kínálnak, és általában tudatosság nélkül, intuitíven kerülnek alkalmazásra. Merőben életszerűtlen lenne azonban ezektől elhatárolódní, hiszen a tapasztalat és az ügytípusismeret jelenti azt a szakmai felkészültséget, ami megkülönbözteti a tanulót a kezdő szakembertől, a kezdőt vagy a laikust a szakértőtől. Hozzátehetjük ehhez, hogy a hazai büntetőeljárásí kódex⁶ kifejezetten leírja, hogy a szakértő joga és kötelessége a feladata teljesítéséhez szükséges adatokat megismerni, és ennek körében tanulmányozhatja majdnem a teljes ügyiratot, illetve bárkitől felvilágosítást kérhet.

Curley és munkatársai idézett cikkére érkezett reflexióban Thompson kifogásolja a háttérinformációk fogalmának pontatlan használatát, hiszen a nyomozás lefolytatásához vagy a szakértői bizonyíték értékeléséhez létszükségletű háttérinformációk pont a szakértői vizsgálat lefolytatása szempontjából szüségtelenek, és elfogultságot okozhatnak. A kriminalisztika paradoxona, hogy egy harapásnyomot azonosító szakértő sokkal pontosabb szakvéleményt adhatna, ha ismerné a nyálra vonatkozó DNS-vizsgálat eredményeit, azonban ezek az eredmények befolyásolnák őt a saját vizsgálati eredményeinek értelmezésekor. Az egyéni szakértő nagyobb pontossága tehát a szakértői bizonyítás egészének pontatlanságát (megbízhatatlanságát) okozná (Thompson, 2020). Megítélésünk szerint hazánkban éppen ezt hivatott kiküszöbölni a szakértők kompetenciahatárainak szigorú tiszteletben tartása, másfelől lényegesen kevésbé aggályossá teszi a pontosabb szakértői eredményt, ha a két említett szakértő egyesített szakvéleményt terjeszt elő. Megjegyezzük, hogy a több szakterület szinergiájaként megalkotott egyesített szakvélemények a Nemzeti Szakértői és Kutató Központ komoly erősségét adják más szakértői intézetek vagy gazdasági társaságok lehetőségeivel összehasonlítva (Lontai & Kosztya, 2023).

Thompson további megjegyzése, hogy a szakértő a szakvéleménye megalkotásakor csak azokat az adatokat vegye figyelembe, amik a szakmai ténymegállapításaihoz szükségesek, más adatokat ne. Megítélésünk szerint hazánkban ez a követelmény elvileg könnyen betartható: a leletezésből és a vizsgálati módszerek leírásából kiderül, hogy a szakértő milyen adatokból dolgozott. Ugyanakkor hozzátesszük, hogy már a szakértői vizsgálatok megtervezéséhez is kulcsfontosságúak lehetnek az ügyre vonatkozó kontextuális információk: a mintavétel helyének, módszerének meghatározásához a szakértőnek ismernie kell az ügy ilyen részleteit. Ennek híján a munkája szükségképpen felszínes és csak

6 2017. évi XC. törvény 192. §.

általánosságokra szorítkozó lesz. Ugyancsak kulcsfontosságú a kirendelő pontos megfogalmazott, nem elnagyolt kérdése – vajon az „elfogultság” szempontjából aggályos lenne az a kérdés, hogy „A 3. számú bűnjelként lefoglalt vadásztőr okozhatta-e a sértett sérüléseit?” Mi nem így gondoljuk.

Christophe Champod, a Lausanne-i Egyetem nemzetközi szakmai és tudományos díjakkal elhalmozott kriminalisztikaprofesszora egy 2014-es vitaindító tanulmányban kifogásolta a szakértői kognitív torzítás egyoldalú kutatását, annak szakfolyóiratok általi túlzott előtérbe tolását, és az életszerűtlen megoldási javaslatokat (Champod, 2014). Tart attól, hogy az elfogultság egyoldalú kutatása annak a nézetnek az erőltetéséhez vezet, hogy a szakértőt elzárják a nyomozás információitól. Az pedig, hogy a szakértőt „fekete doboznak” tekintik, ami szabványeljárások szerint működik, átlátható hibaaránybecsléssel, azt a veszélyt hordozza, hogy elmarad az alapkutatások szükségességének felismerése azokon a területeken, ahol a szakértői vélemény emberi észlelésen és képzett ítélőképességen alapul. Champod szerint a különböző szakértői vélemények (lábbelinyom azonosítás, daktiloszkópia, DNS) képesek egymástól addig függetlennek gondolt ügyeket összekapcsolni; a forenzikus adatok a helyidő, illetve a célpont és modus operandi kontextusába helyezve pedig segítik a bűnügyi jelenségek felismerését és követését. Ez nagyon komoly társadalmi előny. Az ilyen információcseréket a szakirodalom (egy része) az elfogultság melegágyának tekinti, és erre tekintettel nyomatékosan javasolja a szeparáltan, „vakon” dolgozó szakértői munkát. Champod leszögezi, hogy ezt az esetleges elfogultságot soha nem mérték, csak eleve adottnak feltételezték, ugyanakkor érvént használják az elkülönülve dolgozó szakértők mellett, ami – ugyancsak Champod szerint – megbénítja a szakértői rendszert. A másik veszélyt abban látja, hogy például fülnyom-azonosítás esetén az elfogultság állandó hangsúlyozása miatt hajlamos a szakma az azonosítási eljárást kidolgozni, majd az arra kiképzett szakértőket vakteszteknek alávetni a hibaarány mérése céljából. Ennél sokkal hasznosabb az alapkutatás, ami feltárja és rendszerezi a nyom és a nyomat jellemzőit, a strukturált új ismeretek alapján valószínűségi hányadost rendel a nyom és a nyomat összehasonlításához.

Egy másik, zömében szintén svájci szerzők által jegyzett cikk kifejezetten aggasztónak írja le, hogy a forenzikus szakterületek távolodnak egymástól, szegmentálttá válnak (Baechler et al., 2020). A szakértők ugyanis szigorúan korlátozzák önmagukat, hogy milyen általuk megismert adatokat adhatnak át a nyomozóknak vagy a többi szakértőnek. Különösen ijesztő a szerzők szerint, hogy ez válik normává a kézikönyvekben, útmutatókban is. Mindez az elfogultság elkerülése miatt történik, valójában azonban megnehezíti a büntető igazságszolgáltatást, és elsorvasztja a forenzikus tudományok tudományos jellegét.

Megbirkózni az elfogultsággal

Továbbiakban térjünk rá, hogy milyen védelmi mechanizmusokat és fékeket lehetne beépíteni az egyéni vagy intézményi rendszerbe.

Jon S. Byrd, a Colorado-i Nyomozóhivatal ujjnyomszakértője az elfogultsági és egyéb hibák elkerülésére a következőket tanácsolja.

Bármely tudományterületnek tisztában kell lennie a hibák előfordulásának lehetőségével, illetve a hibák feltárásával és kezelésével. Az elfogultság és a hibák elkerülésének kulcsa a tudatosság (Byrd, 2006). Az alábbiakban Byrd nyolc stratégiát sorol fel, amelyek segíthetnek az esetleges hibák elkerülésében.

- 1) Vegyen részt képzésben és jártassági vizsgálatban. Mindig eltér egymástól a szakértők képzettsége, tapasztalata és tudása. A tudományos megismerés módszereit meg kell tanítani, ha el akarjuk kerülni az elfogultságot. Elemzéseinknek és következtetéseinknek reprodukálhatónak és mások által ellenőrizhetőnek kell lenniük.
- 2) Fogadja el az elfogultságot. Az elfogultság a gondolkodás része. Ennek megértése a legfontosabb, hogy lehetőségünk legyen kezelni. Az elfogultság ellen hat az egyén integritása és objektivitása. Minden szakértőnek tisztában kell lennie a saját elfogultságával, hogy tenni tudjon ellene.
- 3) Csökkentse a napi nyomást. Minél nagyobb stressz éri a szakértőt, annál nagyobb a tévedés esélye. Általában nagy nyomás nehezedik a szakértőre a vizsgálat során, különösen ha az eredményekre kiemelt ügyben azonnal szükség van. Nem szabad a szakértőt sürgetni.
- 4) Maradjon objektív. A vizsgálat során a tárgyilagosság a legfontosabb. Minden olyan irreleváns információt ki kell rekeszteni, ami a vizsgálat során elfogultsághoz vezethet. Tudatos erőfeszítésre van szükség a pártatlansághoz.
- 5) Cáfolat keresése. Tudományos megközelítésünk javul, ha következetesen bizonyítani próbáljuk véleményünk téves voltát. Minden adatot és magyarázatot meg kell keresni, nem csak azokat, amik alátámasztják meggyőződésünket. Az ellentmondó adatok keresése túlbecsülhetetlen fontosságú. Csak az ilyen hozzáállás vezet megbízható eredményekhez.
- 6) Csökkentse a külső befolyást. A szakértő magabiztossága javul az átadott kontextuális információk birtokában, de a pontosság nem javul az önbizalommal együtt. Minden olyan információ, ami nem közvetlenül szükséges a szakértői vizsgálatához, torzítást eredményezhet. Az irreleváns információk ismerete önmagában nem jelent torzítást, de ezek felhasználása a ténymegállapítás alátámasztására már valószínűleg igen. A szakértőnek a vizsgálatára kell támaszkodnia, figyelmen kívül hagyva az érdekeltek véleményét vagy tippjeit.

- 7) Használjon tudományos és szakmai protokollokat. A tudományosan, illetve szakmailag megalapozott protokollok követése sok elfogultság okozta hiba kiküszöbölését segítheti.
- 8) Csökkentse a túlzott önbizalmat. A „velem ez soha nem történhet meg” kijelentés aggasztó, mert az elfogultság valós, mindenkiben van. Egyesek aggódnak, hogy a szakértői munka során a konzultáció kérése a gyengeség beismerése, de valójában ennek ellenkezője igaz. Senki sem tudhat mindent. Senki nem rendelkezik annyi tudással és tapasztalattal, hogy olykor valamilyen konzultációra ne lenne szüksége. A tévedhetetlenség mítosza aláássa az egész szakma komolyanvehetőségét (Byrd, 2006).

A fent felsorolt stratégiákhoz a DNS-vizsgálat vonatkozásában néhány megjegyzést fűznénk.

A védelmi mechanizmusok közül a 6. pont szerinti a holland szakértők már alkalmazzák. Az úgynevezett lineáris szekvenciális leleplezés keretében a szakértő csak azokat az információkat kapja, amelyek közvetlenül relevánsak a feladatuk elvégzéséhez, vagyis a megfelelő bizonyítékokat a megfelelő sorrendben szükséges ismertté tenni a szakértő számára (Dror & Kukucka, 2021). (Természetesen az továbbra is kérdés, hogy a sorrendről ki, mikor, milyen eljárásban, milyen dokumentálás mellett és főleg mi alapján dönt.)

Számos kriminalisztikai szakterületen érvényesíthető a „kollektív bölcsesség”, avagy wisdom of crowds, a „több szem többet lát”, azaz a minőségellenőrzés több szakértő általi vizsgálattal (Tangen, Kent, & Searston, 2020).

Minden laboratóriumi háttérű szakértői területen be kellene vezetni az ISO 17025 szabvány követelményeinek megfelelő akkreditációt – daktiloszkópiái és DNS-vizsgálat esetében ez EU jogszabály előírása. Továbbá a kettős ellenőrzés szabályát be kellene építeni az informatikai rendszerbe, nemcsak a vizsgálati munkafolyamatokba, hanem az eredmények értékelési szakaszába is (Downs & Swienton, 2012). Az NSZKK szervezeti egységei közül nyolc laboratóriumi háttérű intézet akkreditált az MSZ EN ISO/IEC 17025:2018 szabvány szerint, ami nem jelenti azt, hogy megszüntethető a kognitív elfogultság, hanem a vizsgálati és értékelési munkafolyamatokban az a bizonyos ellenőrző fék be van építve. Dror a DNS-vizsgálatok esetében rátapintott a módszer leggyengébb pontjára, azaz a kevert vagy egynél több személy DNS-ének keverékéből álló profilok értékelésére. A kevert profilok értékelése és elfogadása szakértőfüggő, az egyes szakértők a kevesebb DNS-t adó minor komponenst figyelmen kívül hagyják, és csak a major komponenst fogadják el, mások pedig kifejezetten időt és energiát fordítanak a kevesebb DNS tartalmú minor komponens elfogadására, hiszen például betörés során rögzített mintán a minor komponens származhat

a betörőtől, így „értékesebb” információ, mint a major komponens, ami a véten lakó lehet. A technológia fejlődésével megnőtt a módszer érzékenységből fakadó módszertani bizonytalanság, ami miatt óvatosabbak a szakértők. Továbbá a leterheltség és emberi tényezők is vezethetnek fontos információvesztéshez. Az International Society for Forensic Genetics (Nemzetközi Igazságügyi Genetikai Társaság – ISFG) több irányelvet adott ki a kevert DNS-profilok elfogadásának feltételéről és statisztikai interpretálásáról (Gill et al., 2006; Gill et al., 2020), amik hasznos útmutatók. Hazai viszonylatban a DNS-vizsgálatokra vonatkozó szakmai módszertani levél megalkotása fontos lenne, amelyben egységes kritériumrendszer deklarálná a kevert DNS-profilok elfogadását és kiértékelését. A DNS-profilok értékelése során az elektroferogramok értelmezésének folyamata időigényes és lehetőséget ad a szakértők közötti szubjektív különbségek eredményezésére a hagyományos értékelések során.

Befejezés

A kétrészes tanulmányban Itiel Dror *Science* folyóiratban megjelent szakmai portréja alapján megkíséreltük áttekinteni a szakértői kognitív elfogultság problémakörét; a tanulmány első részében zömmel a daktiloszkópia, e második részben az orvos- és genetikus szakértői szakterületek vonatkozásában.

Dror küldetést teljesít, amikor a szakértői elfogultság veszélyeire hívja fel a szakma és a jogalkalmazás figyelmét. Rendkívül fontos küldetés ez, arra sarkall bennünket, hogy megállva végiggondoljuk, hogyan javítható a szakmánk művelése, hogyan lehet aggálymentes a szakértői részvétel az igazságszolgáltatásban.

Az, hogy a kétrészes tanulmányban Dror számos következtetését vitattuk, illetve igyekeztünk alaposan feltárni más, Dror megállapításaival egyet nem értő szakember álláspontját, nem jelenti azt, hogy tagadnánk a szakértői elfogultság valós veszélyét, vagy az elfogultság elleni rendszerezett és átlátható fellépés fontosságát. Ez az egész társadalom érdeke.

Felhasznált irodalom

- Angyal M. (2019). A kriminalisztikai gondolkodás – újratöltve. *Belügyi Szemle*, 67(3), 18–33. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2019.3.2>
- Baechler, S., Morelato, M., Gittelson, S., Walsh, S., Margot, P., Roux, C., & Ribaux, O. (2020). Breaking the barriers between intelligence, investigation and evaluation: A continuous approach to define the contribution and scope of forensic science. *Forensic Science International*, 309, 110213. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2020.110213>

- Byrd, J. S. (2006). Confirmation bias, ethics, and mistakes in forensics. *Journal of Forensic Identification*, 56(4), 511–525.
- Champod, C. (2014). Research focused mainly on bias will paralyse forensic science. *Science and Justice*, 54(2), 107–109. <http://dx.doi.org/10.1016/j.scijus.2014.02.004>
- Cooper, G. S. & Meterko, V. (2019). Cognitive bias research in forensic science: A systematic review. *Forensic Science International*, 297, 35–46. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2019.01.016>
- Curley, L. J., Munro, J., Lages, M., MacLean, R., & Murray, J. (2020). Assessing cognitive bias in forensic decisions: A review and outlook. *Journal of Forensic Sciences*, 65(2). <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14220>
- Downs, J. C. U. & Swinton, A. R. (2012). *Ethics in forensic science*. Academic Press of Elsevier.
- Dror, I. E. (2020). Cognitive and human factors in expert decision making: Six fallacies and the eight sources of bias. *Analytical Chemistry*, 92(12), 7998–8004. <https://doi.org/10.1021/acs.analchem.0c00704>
- Dror, I. E. & Kukucka, J. (2021). Linear Sequential Unmasking–Expanded (LSU-E): A general approach for improving decision making as well as minimizing noise and bias. *Forensic Science International: Synergy*, 3, 100161. <https://doi.org/10.1016/j.fsisyn.2021.100161>
- Dror, I. E., Melinek, J., Arden, J. L., Kukucka, J., Hawkins, S., Carter, J., & Atherton, D. S. (2021a). Cognitive bias in forensic pathology decisions. *Journal of Forensic Sciences*, 66(5), 1751–1757. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14697>
- Dror, I. E., Melinek, J., Arden, J. L., Kukucka, J., Hawkins, S., Carter, J., & Atherton, D. S. (2021b). Authors’ response to Peterson et al. Commentary. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2545–2548. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14856>
- Dror, I. E., Melinek, J., Arden, J. L., Kukucka, J., Hawkins, S., Carter, J., & Atherton, D. S. (2021c). Authors’ response to Gill et al. commentary. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2573–2574. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14850>
- Dror, I. E., Melinek, J., Arden, J. L., Kukucka, J., Hawkins, S., Carter, J., & Atherton, D. S. (2021d). Authors’ response to Oliver commentary. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2575–2576. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14853>
- Dror, I. E., Melinek, J., Arden, J. L., Kukucka, J., Hawkins, S., Carter, J., & Atherton, D. S. (2021e). Authors’ response to Tse et al. commentary. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2569–2570. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14854>
- Dror, I. E., Melinek, J., Arden, J. L., Kukucka, J., Hawkins, S., Carter, J., & Atherton, D. S. (2021f). Authors’ response to Speth et al. commentary. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2571–2572. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14845>
- Dror, I. E., Melinek, J., Arden, J. L., Kukucka, J., Hawkins, S., Carter, J., & Atherton, D. S. (2021g). Authors’ response to Duflou commentary. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2575–2576. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14852>
- Dror, I. E., Melinek, J., Arden, J. L., Kukucka, J., Hawkins, S., Carter, J., & Atherton, D. S. (2021h). Authors’ response to Young commentary. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2573–2574. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14851>

- Dror, I. E., Melinek, J., Arden, J. L., Kukucka, J., Hawkins, S., Carter, J., & Atherton, D. S. (2021i). Authors' response to Graber commentary. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2571–2572. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14848>
- Dror, I. E., Melinek, J., Arden, J. L., Kukucka, J., Hawkins, S., Carter, J., & Atherton, D. S. (2021j). Authors' response to Obenson commentary. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2569–2570. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14847>
- Dror, I. E., Melinek, J., Arden, J. L., Kukucka, J., Hawkins, S., Carter, J., & Atherton, D. S. (2021k). Authors' response to Peterson et al. response. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2545–2548. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14842>
- Dror, I. E., Melinek, J., Arden, J. L., Kukucka, J., Hawkins, S., Carter, J., & Atherton, D. S. (2021l). Authors' response to Gill et al. response. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2555–2556. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14846>
- Duflou, J. (2021). Commentary on: Cognitive bias in forensic pathology decisions. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2577–2579. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14836>
- Gill, P., Brenner, C. H., Buckleton, J. S., Carracedo, A., Krawczak, M., Mayr, W. R., Morling, N., Prinz, M., Schneider, P. M., & Weir, B. S. (2006). DNA commission of the International Society of Forensic Genetics: Recommendations on the interpretation of mixtures. *Forensic Science International*, 160(2–3), 90–101. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2006.04.009>
- Gill, P., Hicks, T., Butler, J. M., Connolly, E., Gusmão, L., Kokshoorn, B., Morling, N., van Oorschot, R. A. H., Parson, W., Prinz, M., Schneider, P. M., Sijen, T., & Taylor, D. (2020). DNA commission of the International Society for Forensic Genetics: Assessing the value of forensic biological evidence—Guidelines highlighting the importance of propositions. Part II: Evaluation of biological traces considering activity level propositions. *Forensic Science International: Genetics*, 44, 102186. <https://doi.org/10.1016/j.fsigen.2019.102186>
- Gill, J., Pinneri, K., Denton, J., & Aiken, S. (2021a). Commentary on: Cognitive bias in forensic pathology decisions. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2554. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14838>
- Gill, J., Pinneri, K., Denton, J., & Aiken, S. (2021b). Response to authors' response. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2557–2558. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14840>
- Graber, M. (2021). Commentary on: Cognitive bias in forensic pathology decisions. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2580–2581. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14857>
- Kukucka, J., Kassin, S. M., Zapf, P. A., & Dror, I. E. (2017). Cognitive bias and blindness: A global survey of forensic science examiners. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 6(4), 452–459. <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2017.09.001>
- Lesnikova, I., Leone, L., & Gilliland, M. (2018). Manner of death certification after significant emotional stress: An inter-rater variability study and review of the literature. *Academic Forensic Pathology*, 8(3), 692–707. <https://doi.org/10.1177/1925362118797741>
- Lontai, M. & Kosztya, S. (2023). Az intézményi szakértés kihívásai a technológiai fejlődés tükrében. *Ügyészek Lapja*, 30(5–6), 75–90.

- Lyman, D. (1856). *The moral sayings of Publius Syrus, a Roman slave: From the Latin*. L. E. Bernard & Company.
- Mackay, C. (1852). *Extraordinary popular delusions and the madness of crowds*. L. C. Page & Company. <https://supernovae.in2p3.fr/~llg/Textes/Extraordinary-Popular-Delusions-Mackay.pdf>
- Obenson, K. (2021). Commentary on: Cognitive bias in forensic pathology decisions. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2571–2572. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14855>
- Oliver, W. R. (2021). Commentary on: Cognitive bias in forensic pathology decisions. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2549–2550. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14841>
- Peterson, B. L., Avedschmidt, S., Bell, M., Burton, S., Cina, S. J., Cohle, S. D., Gill, J. R., Hansma, P. A., Hanzlick, R. L., Jentzen, J. M., & Oliver, W. R. (2021a). Commentary on: Cognitive bias in forensic pathology decisions. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2549–2552. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14843>
- Peterson, B. L., Gill, J. R., & Oliver, W. R. (2021b). Response to authors' response. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2553. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14849>
- Speth, P. A., Avedschmidt, S., Cohle, S. D., Corey, T. S., Fierro, M. F., Fowler, D. R., Gill, J. R., Hansma, P. A., Hanzlick, R. L., Jentzen, J. M., & Oliver, W. R. (2021). Commentary on: Cognitive bias in forensic pathology decisions. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2551–2552. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14835>
- Starr, D. (2022). The bias hunter: Itiel Dror is determined to reveal the role of bias in forensics, even if it sparks outrage. *Science*, 376(6594), 686–690. <https://doi.org/10.1126/science.adc9480>
- Tangen, J. M., Kent, K. M., & Searston, R. A. (2020). Collective intelligence in fingerprint analysis. *Cognitive Research: Principles and Implications*, 5, Article 23. <https://doi.org/10.1186/s41235-020-00223-8>
- Thompson, W. C. (2020). Commentary on: Curley LJ, Munro J, Lages M, MacLean R, Murray J. Assessing cognitive bias in forensic decisions: A review and outlook. *Journal of Forensic Sciences*, 65(2), 666–667. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14272>
- Tse, R., Glenn, C., Keshu, K., Morrow, P., & Stables, S. (2021). Commentary on: Cognitive bias in forensic pathology decisions. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2554–2555. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14839>
- Tversky, A. & Kahneman, D. (1974). Judgment under uncertainty: Heuristics and biases. *Science*, 185(4157), 1124–1131. <https://doi.org/10.1126/science.185.4157.1124>
- Young, T. (2021). Commentary on: Cognitive bias in forensic pathology decisions. *Journal of Forensic Sciences*, 66(6), 2556–2557. <https://doi.org/10.1111/1556-4029.14837>

A cikkben szereplő online hivatkozások

URL1: *The bias hunter*. <https://www.science.org/content/article/forensic-experts-biased-scientists-claims-spark-outrage>

URL2: *Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward*. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/nij/grants/228091.pdf>

URL3: *GIP Client Kerry Robinson Exonerated After Nearly 18 Years in Prison*. <https://www.georgiainnocenceproject.org/case-update/gip-client-kerry-robinson-exonerated-after-nearly-18-years-in-prison/>

URL4: *John Jay College of Criminal Justice*. <https://www.jjay.cuny.edu/>

URL5: *East Carolina University Brody School of Medicine*. <https://medicine.ecu.edu/>

URL6: *Medical examiner for defense says Floyd died of cardiac arrhythmia*. <https://www.axios.com/2021/04/14/defense-george-floyd-chauvin-cardiac-arrhythmia>

URL7: *Maryland To Probe Cases Handled By Ex-Medical Examiner Who Testified In Chauvin Trial*. <https://news.wgcu.org/2021-04-24/maryland-to-probe-cases-handled-by-ex-medical-examiner-who-testified-in-chauvin-trial>

URL8: *NAACP Legal Defense and Educational Fund*. <https://www.naacpldf.org/>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

Lontai M., Pamzsav H. & Petrétei D. (2025). A szakértői elfogultság a büntetőügyekben. II. rész. *Belügyi Szemle*, 73(1), 159–179. <https://doi.org/10.38146/BSZ-AJIA.2025.v73.i1.pp159-179>

Nyilatkozatok

Összeférhetetlenség

A szerzők nem jelentettek összeférhetetlenséget.

Finanszírozás

A szerzők nem kaptak pénzügyi támogatást a kutatáshoz, a szerzőséghez és/vagy a cikk publikálásához.

Etikai nyilatkozat

Jelen cikkhez nem kapcsolódik adatkészlet.

Nyílt hozzáférésről szóló tájékoztatás

Jelen cikk a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY NC-ND 2.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/2.0/>) feltételei szerint publikált Open Access közlemény, melynek szellemében a cikk bármilyen médiumban szabadon felhasználható, megosztható és újraközölhető, feltéve, hogy az eredeti szerző és a közlés helye, illetve a CC License linkje feltüntetésre kerülnek.

Levelező szerző

A cikk levelező szerzője Petrétei Dávid, aki a petreteid@nszkk.gov.hu e-mail címen érhető el.